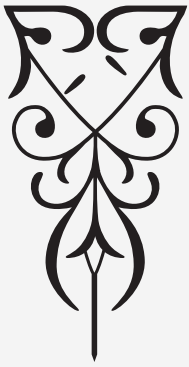

גזירת הטמנה

סימנים רנז-רנח

תוכן גזירת הטמנה

א. איזו הטמנה מותרת ואיזו אסורה 269
הטמנה בדבר המוסיף הבל והטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל • הטמין באיסור – מה דין התבשיל

ב. היתר הטמנה כשכוונתו למטרה אחרת 272

ג. מהם הדברים המוסיפים הבל ושאינם מוסיפים הבל 272

ד. כיסהו ונתגלה 273

ה. פינה ממיחם למיחם 274

ו. הטמנת צונן 275

ז. באלו סוגי תבשיל אסרו הטמנה 276
תבשיל מבושל כל צרכו וקדרא חייתא • הטמנה לצורך מחר • הטמנה לצורך מוצאי שבת

ח. הטמנה שלא בדרך הטמנה הרגילה ודין פלאטה 278
כשהבגדים לא נוגעים בקדירה או שאינם צמודים אליה • כשטח פי התנור בטיט • אופנים נוספים של הטמנה שלא בדרך הטמנה רגילה

ט. דינים נוספים 282
הטמנה בגחלים קטומות • הטמין בדבר המוסיף הבל יחד עם דבר שאינו מוסיף הבל

י. הטמנה בדבר חם שאין ביכולתו להוסיף הבל ודין 'הולדת חום' 283
הנחת אוכל קר על קדרה חמה • הטמנת כלי בתוך אוכל • עטיפת אוכל בנייר אלומיניום

א. איזו הטמנה מותרת ואיזו אסורה

זה השולחן

שו"ע רנז, א
הטמנה בדבר המוסיף הבל והטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל

אין טומנין בשבת, אפילו בדבר שאין מוסיף הבל; אבל בספק חשיכה, טומנין בו. ואין טומנין בדבר המוסיף הבל אפילו מבעוד יום (מ"ב סק"ו – אפילו קודם חצות בבוקר).

סביב לשולחנך

במשנה (שבת לד.): ספק חשכה ספק אינו חשכה ... ומערבין וטומנין את החמין. ובגמרא (שם) אמר רבא: מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה גזרה שמא ירתיח. א"ל אביי: אי הכי בין השמשות נמי ניגזר, אמר ליה: סתם קדירות רותחות הן. ואמר רבא: מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל ואפילו מבעוד יום גזירה שמא יטמין ברמץ [אפר המעורב בגחלים] שיש בה גחלת. אמר ליה אביי: ויטמין. גזירה שמא יחתה בגחלים. ע"כ.

מבואר מהמשנה והגמרא שיש ב' מיני הטמנות: הטמנה בדבר **שאינו מוסיף** הבל והטמנה בדבר **המוסיף** הבל[1].

שיטת רש"י ורוב הראשונים

הטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל – בגמרא מובא שאסורה רק משתחשך, שמא ירתיח. ופרש"י (ד"ה משחשכה) גזירה שמא ימצא קדרתו שנצטננה כשירצה להטמינה, וירתיחנה תחילה, ונמצא מבשל בשבת. ע"כ. ואפילו למאן דאמר שאין בישול אחר בישול בדבר לח או שהוא דבר יבש, יש לאסור שמא יחמם ע"ג האש ויחתה בגחלים (מ"ב סק"א ע"פ מג"א בשם רא"ש פ"י סי' י). אבל רק משתחשך ממש אסרו, ואילו בביה"ש עוד מותר לטמון בדבר שאינו מוסיף הבל, כיון שסתם קדרות רותחות הן בביה"ש, וליכא למיחש לשמא נצטננה וירתיחנה.

הטמנה בדבר המוסיף הבל - אסורה אפילו מבעוד יום, גזירה שמא יטמין ברמץ שיש בו גחלת ויבוא לחתות בגחלים על מנת לבשל הקדרה שלא בישלה כל צרכה (רש"י לד: ד"ה גזירה). כך היא שיטת רש"י, הרב המגיד (פ"ד ה"ב), ר"ן (יד: ד"ה אמר רבה) רא"ש (סי' כג) ורז"ה (יד:). והוא ע"פ גירסת רש"י בסוגיה זו, שהובאה לעיל.

דעה זו היא המרכזית בראשונים וכמותה פסק השו"ע (רנז, א).

שיטת הרמב"ם ורי"ף

אבל הרמב"ם (פ"ד ה"ב) והרי"ף (יד:) גרסו אחרת בגמרא. וזו לשון הרי"ף: מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל ואפילו מבעוד יום, גזירה שמא ירתיח. א"ל אביי: אי הכי בין השמשות נמי נגזור, א"ל סתם קדרות בין השמשות רותחות הן. ומפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה, גזירה שמא יטמין ברמץ. ע"כ.

לפי הבנה זו: אין טומנין מבעוד יום בדבר המוסיף הבל, אבל בביה"ש מותר לטמון אפילו בדבר המוסיף הבל. וטעם הדבר ביארו הר"ן (שם) והרמב"ם (בפיהמ"ש) שבהטמנה החשש הוא "שמא ירתיח", כלומר שאם נתיר לטמון בדבר המוסיף הבל מבעוד יום שמא תרתח הקדרה בשבת ויצטרך לגלותה עד שתנוח הרתיחה, ויחזור ויכסה אותה בשבת, ונמצא טומן בדבר המוסיף הבל

1 מלבד זאת ישנו חילוק שלישי: הטמנה בדבר שהינו חם בעצמו, אך אינו יכול לחמם ממש אלא רק לשמר את החום. לדוגמה: להניח כלי קר על קדירה חמה. ומובא בשו"ע (רנח) שמותר להניח הכלי מע"ש, אך לא בשבת עצמה. וע"ש ביתר ביאור.

בשבת. ועל זה הקשתה הגמרא: אי הכי בין השמשות נמי נגזור שלא יטמין בדבר המוסיף הבל לצורך מחר, וענתה שסתם קדרות בין השמשות רותחות הן, כלומר כבר רתחו ונחו מבעבוען, וכיון שנחו שוב אין רותחין. ואילו הטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל מותרת מבעוד יום, אך אסורה משחשכה, שמא יטמין ברמץ ויבוא לחתות בגחלים שלו.

הר"ן (שם) והמלחמות (שם) העירו שגירסת הרי"ף והרמב"ם היא כשיטת הירושלמי (פ"ד ה"א). והרב המגיד (שם) כתב שזו גם גירסת הגאונים. אבל יתר הראשונים כתבו שגירסה זו תמוהה, שהרי לפי זה בביה"ש מותר לטמון אפילו בדבר שמוסיף הבל, ואילו בע"ש אסור, ועוד שלפי זה צ"ל שרמץ אינו מוסיף הבל, וכל זה תמוה[2].

הסבר הראב"ד והרמב"ן

הראב"ד (בהשגות שם. הובא בר"ן והרב המגיד) והרמב"ן (מלחמות שם) גרסו ג"כ כרי"ף, אך פירשו שההיתר דביה"ש מוסב רק על הטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל, שרק בו אין חשש שמא ירתיח, כיון דביה"ש סתם קדרות רותחות הן ויצאה כבר זוהמתן ואין חוששים שמא בזמן מועט ירתיח ויצטרך ליטלן, שהרי דבר שאינו מוסיף הבל אינו מרתיח. יוצא מכאן שאף שגרסו כרי"ף ורמב"ם, להלכה מסכימים לדברי רש"י ואין נפק"מ ביניהם (ואכן העיר הראב"ד שיש גירסא יותר מתוקנת, וכיון כנראה לגירסת רש"י ודעימיה. ואף הרב המגיד כתב שפירוש הראב"ד בגירסת הרמב"ם דחוק).

סיכום השיטות בטבלה

	מבעוד יום	בין השמשות	שבת
רש"י (וכן כתב השו"ע)	אינו מוסיף הבל – מותר. מוסיף הבל – אסור.	אינו מוסיף הבל - מותר. מוסיף הבל – אסור.	אסור
רי"ף	אינו מוסיף הבל – מותר מוסיף הבל – אסור	מותר אפילו במוסיף הבל	

—

2 ומאידך, במלחמות (שם) הביא תשובת הרי"ף שתמה על גירסת רש"י, דאין לאסור הטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל מחמת שמא ירתיח הקדרה ונמצא מבשל בשבת, דלא נחשדו ישראל על השבתות.

זה השולחן

שו"ע רנז, א
הטמין באיסור - מה דין התבשיל

ואם הטמין בדבר המוסיף הבל, התבשיל אסור אפילו בדיעבד. ודוקא בצונן שנתחמם או שנצטמק ויפה לו, אבל בעומד בחמימותו כשעה ראשונה, מותר (מ"ב סק"ח – וה"ה במטמין בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל. ובשעה"צ כתב דמשמע שבמוסיף הבל בשבת אסור אע"ג דעומד בחמימותו בלבד. וזה צ"ע). הגה: י"א דאם שכח (מ"ב סק"ט – או שגג בדין) והטמין בשוגג בדבר המוסיף הבל, שרי לאכול (מ"ב סק"י – הרבה פוסקים מחמירים, אבל במקום צורך יש להקל. ובביה"ל כתב להקל בדיעבד אפילו במכושל כמאב"ד בלבד, אם היה הדבר בשוגג).

סביב לשולחנך

הטמין באיסור

במשנה (שבת לח:): מעשה שעשו אנשי טבריא והביאו סילון של צונן לתוך אמה של חמין, אמרו להם חכמים: אם בשבת - כחמין שהוחמו בשבת, ואסורין ברחיצה ובשתיה. אם ביום טוב - כחמין שהוחמו ביום טוב, ואסורין ברחיצה ומותרין בשתיה. ובגמרא (לט.) למדו ממעשה זה דין להלכה: אמר רב חסדא: ממעשה שעשו אנשי טבריא ואסרי להו רבנן - בטלה הטמנה בדבר המוסיף הבל, ואפילו[3] מבעוד יום. אמר עולא: הלכה כאנשי טבריא. אמר ליה רב נחמן: כבר תברינהו אנשי טבריא לסילונייהו. ע"כ.

מדברי המשנה והגמרא מוכח שאם הטמין אסרו חכמים אפילו בדיעבד, וכן כתבו התוספות (לט: ד"ה ממעשה) והר"ן (יט. ד"ה ת"ר מביא). אבל כתב הרמב"ן (בחי' לט: ד"ה ממעשה) דדוקא בצונן שנתחמם או שנצטמק ויפה לו אבל בעומד בחמימותו כשעה ראשונה אין לנו, עכ"ל. וכן כתב בשו"ע להתיר בעומד בחמימותו. מטעם זה כתב המ"ב (סק"ח) בשם מג"א להתיר בדיעבד בהטמין בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל, שאינו אלא עומד בחמימותו. ובשעה"צ (סק"ו) הביא מחידושי רע"א דמשמע מהמג"א שבהטמין בשבת בדבר המוסיף הבל אפילו עומד בחמימותו אסור. והניח בצ"ע.

יש עוד להוסיף, שהמג"א והחיי אדם (כפי שביארם הביה"ל ד"ה יש אומרים) הקילו בזה רק בתנאי שהמאכל מבושל כל צרכו, דאין להקל תרי קולות (להשוות הטמנה לשהייה וגם להקל במאב"ד כחנניה). אבל הביה"ל (ד"ה יש אומרים) סובר שאפילו במאב"ד יש להקל, אם הטמין בשוגג (בצירוף הרמ"א להלן).

האם יש חילוק בין שוגג למזיד

הגהות מרדכי (עט עמוד ד', עט עמוד ב') חילק בין הזיד והטמין דאסור לאכול, לבין שגג והטמין אפילו בדבר המוסיף הבל ששרי לאכול. וכן כתב הרמ"א. ואמנם המג"א (סק"ד), ט"ז (סק"ב) והגר"א סוברים שהשו"ע לא מחלק כך, ולכן סתם ולא פירש הדבר, אבל כתב המ"ב (סק"י) שבמקום צורך יש לסמוך על הרמ"א להקל. וכן בביאור הלכה (ד"ה יש אומרים) כתב שיש להקל בדיעבד אפילו במבושל כמאב"ד בלבד, אם היה הדבר בשוגג.

3 לכאורה יש להקשות, הרי ניתן ללמוד שנאסרה הטמנה מבעו"י מהמשנה (מז:) במה טומנין שמיירי בדבר המוסיף הבל ומדובר בהטמנתו קודם חשכה, עיין בתוספות (לט: ד"ה ממעשה) ביישוב זה.

ב. היתר הטמנה כשכוונתו למטרה אחרת

זה השולחן

שו"ע רנז, ב אפילו תבשיל שנתבשל כל צרכו אסור להטמין בשבת אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל. ומכל מקום לשום כלים על התבשיל כדי לשמרו מן העכברים או כדי שלא יתטנף בעפרורית - שרי, שאין זה כמטמין להחם אלא כשומר ונותן כיסוי על הקדירה.

סביב לשולחנך

כן כתב הר"ן (יט. ד"ה ת"ר מביא). וכתב שאין זה כמטמין על מנת לחמם, אלא כשומר וכנותן כיסוי ע"ג הקדרה.

זר זהב סביב

עטיפת מאכל בכיסוי על מנת שלא יתפורר
מותר להכניס מבעוד יום שקית עם אורז וכדומה לתוך המרק שעל גבי האש, או לעטוף פשטידא בנייר אלומיניום ולהניחה אפילו בשבת על גבי המכסה של קדרה שעל האש, אם כל כוונתו בכיסויה שלא תתפורר.
כן כתב השמירת שבת כהלכתה (פ"א הערה רנד) והוכיח מדברי השו"ע כאן.

ג. מהם הדברים המוסיפים הבל ושאינם מוסיפים הבל

זה השולחן

שו"ע רנז, ג אלו הם דברים המוסיפים הבל: פסולת של זיתים או של שומשמין וזבל ומלח וסיד וחול, בין לחים בין יבשים, ותבן וזגין ומוכין ועשבים בזמן ששלשתן לחין. ואלו דברים שאינם מוסיפים הבל: כסות ופירות וכנפי יונה (או שאר נוצות) ונעורת של פשתן ונסורת של חרשין הגה: י"א דמותר להטמין בסלעים, אף על פי שמוסיפין הבל, דמלתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן.

סביב לשולחנך

עיין במשנה (שבת מז:), בגמרא שם, בב"י הכא ובמ"ב בביאור הנזכר כאן. וכיון שאין חומרים אלה מצויים בינינו כיום לא הארכנו בזה.

זר זהב סביב

כתב רש"ל בתשובה שאפר חם הוא דבר שאינו מוסיף הבל ושרי לטמון בו, אלא אם הוא מעורב בגחלים. והטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל מותרת אפילו אם הוא חם.
כן כתב המ"ב (סקכ"ד).

מטמין על דעת ליטלו תוך זמן קצר

לדעת הט"ז (רנח) אם מניח מאכל או קדרה על גבי מאכל או משקה חם או שאר דברים חמים שהולכים ומתקררים, וכוונתו ליטלו אחר שעה מועטת בעודו חם, נחשב כמטמין בדבר המוסיף הבל. אבל רוב הפוסקים חולקים על זה ודעתם שבאופן זה נחשב רק כמטמין בדבר שאינו מוסיף הבל.

הטור (רנח) כתב שמותר ליתן תבשיל ע"ג קדרה חמה, ולא נחשב מטמין בדבר המוסיף הבל, וכתב על זה הב"י שטעמו הוא לפי שחום הקדרה מתמעט והולך. וט"ז (שם) כתב ע"ז שיש לחלק בין מטמין לשעות הרבה, שאז באמת לא נחשב מוסיף הבל, לבין מטמין לזמן קצר, ובאמת אם רוצה להטמין לשעה מועטת וליקחו משם בעוד הקדירה חמה – אסור, דהוי דבר המוסיף הבל על כל פנים. ובשעה"צ (שם סק"ו) מקל בזה ע"פ הרבה פוסקים, ע"ש.

ד. כיסהו ונתגלה

זה השולחן

שו"ע רנז, ד

אע"פ שאין טומנין בשבת אפילו בדבר שאין מוסיף הבל, אם טמן בו מבעוד יום ונתגלה משחשיכה, מותר לחזור ולכסותו (מ"ב סקכ"ה – אבל אם נתגלה מע"ש אסור לכסותו, אפילו אם נתגלה מעצמו); וכן אם רצה להוסיף עליו בשבת, מוסיף; וכן אם רוצה ליטלו כולו ולתת אחר במקומו, בין שהראשון חם יותר מהשני בין שהשני חם יותר מהראשון, אפילו לא היה מכוסה אלא בסדין יכול ליטלו לכסותו בגלופקרין; והוא שנתבשלה הקדירה כל צרכה; אבל אם אינה מבושלת כל צרכה, אפילו להוסיף על הכיסוי אסור, שתוספת זה גורם לה להתבשל.

זה השולחן

כסהו ונתגלה

במשנה (שבת נא.) מובא: לא כסהו מבעוד יום, לא יכסנו משתחשך. כסהו ונתגלה מותר לכסותו. וכן כתב השו"ע (רנז, ד).

בתוספות (ד"ה כסהו) רא"ש (פ"ד סי' י) ורבנו ירוחם בח"ג (ני"ב סח ע"ג) דייקו מלשון המשנה שאפילו מותר לגלותו בידיים[4] ולחזור ולכסותו וק"ו שאם נתגלה מעצמו מותר לחזור ולכסותו. להבנתם, רק אם גילהו בידיים אדעתא דלא לכסותו אלא משתחשך, אסור לכסותו שוב בשבת, דדמיא לתחילת הטמנה. אבל סמ"ג (ל"ת סה יג ע"ד) סמ"ק (סי' רפב ע' רפז) וספר התרומה (סי' רלא פסק דיני הטמנה) כתבו דכל שנתגלה מבעוד יום אסור לכסותו משתחשך דלהכי נקט לשון "נתגלה" בדיעבד לדקדק דווקא נתגלה משתחשך אבל נתגלה מבעוד יום אפילו מעצמו אסור לכסותו משתחשך ושכך מובא בירושלמי (שבת פ"ד ה"ג) וכן נראה מדברי הרמב"ם (פ"ד ה"ד). וכתב הב"י שראוי לחוש ולאסור, וכן פסק המ"ב (סקכ"ה).

4 ותמה הב"י (ד"ה ודע) על הרא"ש (סי' יב) שכתב שלתוספות אין להתיר לגלות בידיים, מכך שכתבו שאסור להחליף את הכיסויים, דלא דמי נתן ובא להחליף דאסור, לנתן וגילהו בידיים דשרי.

הוספת והחלפת כיסויים

בגמרא (שם) מובא: ת"ר אע"פ שאמרו אין טומנין אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה, אם בא להוסיף מוסיף. כיצד הוא עושה - רשב"ג אומר: נוטל את הסדינין ומניח את הגלופקרין או נוטל את הגלופקרין ומניח את הסדינין. ע"כ. התוספות (שם ד"ה כיצד) כתבו דלא גרסינן תיבת 'כיצד' כיון שרשב"ג חולק על ת"ק, כי התיר רק להוסיף כיסויים אבל אסר להחליף, וכן דעת סמ"ג (שם) וסמ"ק (שם ע' רפו) וכתבו שהלכה כת"ק.

אבל הרא"ש (סי' יב) בשם ה"ר יונה קַיים גרסת הספרים דגרסינן 'כיצד', וסובר שרשב"ג לא בא לחלוק על ת"ק אלא לפרש דבריו. וכן דעת רוב הראשונים (הרי"ף כג:, הר"ן שם ד"ה תנו רבנן, רבנו ירוחם שם, ספר התרומה שם, הגהת סמ"ק שם ע' רפז, רמב"ן (נא. ד"ה כיצד, רשב"א נא. ד"ה אף על פי) וביאר הר"ן (שם ד"ה תנו רבנן) שמדברי רשב"ג למדים שכל שכסהו מבעוד יום אפילו בסדינים מותר להוסיף או להחליף אפילו שנוטל את מה שהניח מבעוד יום, ואפילו אם הכיסוי הראשון שהניח מלפני השבת היה סדין בלבד.

הרמב"ם (פ"ד ה"ד) כתב שמותר להחליף את הכיסוי בשבת, כדברי רשב"ג, ולא הביא כלל את דברי ת"ק שהתיר להוסיף שמיכות. והבין הרב המגיד (שם) שלדעת הרמב"ם רשב"ג מפרש את דברי ת"ק, ומבאר שהתירו להחליף בלבד אך לא להוסיף. והביאו הב"י וחלק עליו, שהרי אדרבה להחליף שמיכות היא רבותא יותר גדולה, וכיון שהתיר הרמב"ם להחליף אין ראיה שיאסור להוסיף שמיכות, דיש לומר דלרבותא נקטיה.

להלכה, בשו"ע פסק להקל והתיר[5] להוסיף כיסויים וכן להחליף כסויים.

ה. פינה ממיחם למיחם

זה השולחן

שו"ע רנז, ה אם פינה התבשיל בשבת מקדירה שנתבשל בה לקדירה אחרת, מותר להטמינו בדבר שאינו מוסיף הבל (מ"ב סקכ"ח - ואפילו אם חזר ועירה אותו אח"כ לכלי ראשון. ואפילו בכ"ר אם נתקרר עד שאין היס"ב ג"כ נראה דשרי להטמינו אם הוא במקום הצורך).

סביב לשולחנך

מקור הדין בגמרא בשבת (נא.): וכן היה רשב"ג אומר: לא אסרו אלא אותו מיחם, אבל פינה ממיחם למיחם – מותר; השתא אקורי קא מקיר לה ארתוחי קא מירתח לה. ודייק הר"ן (כג: ד"ה אמר) שלרש"י רק אם פינה אותו כדי לקררו מותר, אבל כדי לחממו אסור ואפילו בדבר שאינו מוסיף הבל. אבל הרמב"ם (פ"ד ה"ה) והגאונים מתירים אפילו אם כוונתו לחממו. בטעם הדבר כתב הרמב"ם שלא אסרו להטמין בשבת אלא דבר חם שהוא בכלי ראשון שנתבשל בו, אבל אם פינהו מותר, כמו שהתירו להטמין את הצונן (ובאמת רש"י סובר שגם להטמין את הצונן כדי שתפוג צינתו אסור לכן הוצרך לפרש דמאי דשרינן פינן ממיחם למיחם היינו כגון

5 לפי המ"ב (שיח סקנ"א) מותר אף להוסיף קדרה או תבשילים חדשים לתוך ההטמנה, ולפי החזון איש (סי' לז סקי"ז) אסור. ודעת הגרש"ז (בשו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' יב אות י) שאף המ"ב לא התיר אלא כשמטרת פתיחתו היא לצורך הקדרה המוטמנת מכבר.

שפינן כדי לקררן ובאופן זה דווקא הוא דשרינן משום דליכא למיגזר בה דהשתא אוקורי קא מוקר לה בכוונה אוחומי קא מיחם לה). וסיים הר"ן שדברי הגאונים עיקר. וכן כתוב בשו"ע.

ובמ"ב (סקכ"ח) התיר אפילו חזר ועירה אותו חזרה למיחם הראשון. ואפילו באותו מיחם עצמו, אם חום המאכל פחות מיד סולדת בו, יש להקל בעת הצורך ולהחשיבו כצונן [בשעה"צ (ס"ק כט) ביאר טעם ההיתר, כי בשו"ע שיח, ד מובא שמאכל שנצטנן פחות מיד סולדת בו נחשב צונן (לכן אם הוא לח יש בחימומו משום איסור בישול אחר בישול) וממילא אף לעניין הטמנה - נחשב צונן ומותר להטמינו בשבת. ואף שלדעת הרמ"א שם סע' טו כל עוד לא נצטנן המאכל לגמרי מותר לחממו ואין בו משום איסור בישול אחר בישול, יוצא מדבריו שלעניין הטמנה יש להחמיר שאינו נחשב המאכל צונן עד שנצטנן לגמרי, בעניין זה נסמוך על דעת השו"ע].

אמנם המדובר כאן הוא במאכל מבושל, אבל במאכל שאינו מבושל יש להחמיר בזה, משום מיחזי כמבשל ומשום שישנם דברים שהינם קלי הבישול ומתבשלים בכ"ש (שעה"צ רנח סק"ה, ודלא כא"ר שם סק"ג שהקל בזה, ועיין שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' לא).

זר זהב סביב

אין איסור הטמנה בתרמוס שנועד לשמירה על חום המים. וכן מותר להשתמש במיחם חשמלי העובד על מצב שבת, וכן בבקבוק חם.

כתב החזון איש (סו"ס לז) שמותר לערות מים ממיחם לתוך תרמוס, כי לא אסרו הטמנה אלא בכלי ראשון, דהלכה כרמב"ם שלא אסרו להטמין אלא בכ"ר. וחזר החזו"א ואמר דשמא אף לרש"י מותר, שאף אם נחשיב את הכלי כמוטמן במוכין, י"ל שלא אסרו חז"ל אלא להטמין בבגד ממש, אבל כל שנותן לתוך כלי אינו בכלל הטמנה. ולפי זה כתב השמירת שבת כהלכתה (פ"א הלכה פה) להתיר שימוש במיחם הפועל על פי מצב שבת [כראַיה לחזון איש ציין השש"כ לדברי המג"א רנג סקי"ז שכתב דלא מקרי הטמנה אלא בדבר המטלטל שמדביק אצל דופני התנור אבל תנור סתום לאו הטמנה היא. ויש להביא עוד ראיה מדברי הר"ן (יט. ד"ה ת"ר מביא) בהיתר נתינת כלי על התבשיל כדי לשומרו מן העכברים מפני "שאין זה כמטמין להחם אלא כשומר וכנותן כיסוי על הקדרה"]. ובארחות שבת (פ"ב הלכה קד) כתב שכמו כן מותר להשתמש ב'בקבוק חם' הנועד לחימום הגוף ונותנו בשבת תחת הכרית או השמיכה.

ו. הטמנת צונן

זה השולחן

מותר להטמין בשבת דבר צונן בדבר שאינו מוסיף הבל כדי שלא יצטנן ביותר או כדי שתפיג צינתו; אבל בדבר המוסיף הבל, ואפילו להטמין צונן גמור ואפילו מבעוד יום, נמי אסור. שו"ע רנז, ו

סביב לשולחנך

הטמנת צונן

במשנה (שבת נא.) איתא: ממלא קיתון ונותן תחת הכר או תחת הכסת. ונאמר על זה בגמרא (שם) שלאו דווקא מים, אלא הוא הדין לתבשיל מותר להטמינו.

וכתב הר"ן (שם) שלדעת רש"י מותר להטמין את הצונן מפני החמה שלא יחמו ולא גזרינן אטו הטמנה דכדי שיחמו. נראה מדבריו שאסור את הצונן כדי לחממו אף על פי שהוא מטמין בדבר שאינו מוסיף הבל וכן נראה מהתוספות (לח: ד"ה פינה) ומדברי התוספות ישנים (נא. ד"ה אבל).

אבל הרמב"ם (פ"ד ה"ד) והגאונים התירו אף כדי שתפוג צינתן, וכך מסקנת הר"ן. וכן כתב להקל בזה בשו"ע.

מה נקרא צונן

בשעה"צ (סקכ"ט) תלה שאלה זו במחלוקת השו"ע ורמ"א לעניין בישול אחר בישול בדבר לח, דלשו"ע (שיח, ד) פחות מיס"ב נחשב צונן ואילו לרמ"א (שיח, טו) כל שלא נצטנן לגמרי חשיב חם. וכתב שם שיש לסמוך על השו"ע במקום הצורך. ונראה מסתימת המ"ב דבין דבר לח ובין דבר יבש חשיב צונן בפחות מיס"ב.

הטמנת צונן בדבר המוסיף הבל

כתב הר"ן (שם ד"ה הלכך): אבל בדבר המוסיף הבל אפילו להטמין צונן גמור ואפילו מבעוד יום נמי אסור, וראיה לדבר ממעשה שעשו אנשי טבריה ואסרו להם חכמים והתם צונן ומבעוד יום הוה. ע"כ. וכן כתב השו"ע.

ז. באלו סוגי תבשיל אסרו הטמנה

זה השולחן

שו"ע רנז, ז
תבשיל מבושל כל צרכו וקדרא חייתא

כל היכא דאסרינן הטמנה, אפילו בקדירה מבושלת כל צרכה אסרינן, ואפילו מצטמק ורע לו. הגה: וכן עיקר. ויש מקילין ואומרים דכל שהוא חי לגמרי או נתבשל כל צרכו, מותר בהטמנה כמו בשיהוי, וכמו שנתבאר לעיל סימן רנ"ג. ובמקום שנהגו להקל על פי סברא זו, אין למחות בידם. אבל אין לנהוג כן בשאר מקומות.

סביב לשולחנך

הטמנה מלפני השבת

זה לשון הטור: פירש רשב"ם (בתוספות מז: ד"ה במה) כל מה דאסרי הטמנה דווקא כשלא הגיע למאב"ד אבל אם הגיע למאב"ד שרי. ור"ת (שם) פירש שיותר יש להחמיר בהטמנה מבשהייה לפי שמטמין לצורך מחר וצריך חיתוי טפי שלא יתקרר הילכך חיישינן ביה טפי ואסור אפילו נתבשל כמאכל בן דרוסאי. עכ"ל.

הר"ן (כא:) הוסיף שלדעת ר"ת אפילו נתבשל כל צרכו ואפילו מצטמק ורע לו אסור, דמעט חיתוי מהני להחזיק החום[6], וכן כתב הב"י. ואף אם מטמין לצורך הלילה לא חילקו חכמים בגזרתם, אע"פ שבשהייה מקילים בזה, כי סתם שהייה היא לצורך הלילה (מ"ב סקל"ג).

כמעט כל הראשונים פסקו כר"ת (תוספות מז: ד"ה במה, ראש פ"ד סי' א, ר"ן כא: ד"ה וכתבו, מרדכי סי' רצ"א, סמ"ג ל"ת סה יג ע"ד, סמ"ק סי' רפב ע' רפו, תרומה

6 אמנם עיין תוספות (לח: ד"ה פינה) שהביאו מר"ת דבהטמנה חיתוי מועט לא יועיל ולכאורה זו סתירה בדברי ר"ת. ושמא יש ליישב שהיכא שהוא קר (כבפינה ממיחם למיחם הנידון שם) מעט חיתוי לא מהני, אבל להחזיק חומו כשהוא חם מכבר, מעט חיתוי מהני. וזה מש"כ תוספות (נא:) שמעט חיתוי מועיל לו "ליתפס חומו", והיינו שהוא חם כבר ואינו מחתה אלא לשמר את החום. וכן כתב בהדיא הגהות מיימוניות (פ"ג אות ב) שבהטמנה גילה דעתו שמקפיד אם תתקרר ואסור. והובא בב"י (רנג, א ד"ה ומ"ש רבינו לחלק בין שהייה להטמנה).

ועוד חילוק בזה, דבשהיה מותר לצורך מחר כיון שהוא מגולה מעט חיתוי לא יועיל לו, אבל בהטמנה מהני ואסור (שעה"צ סקל"ה בשם מג"א). ולכאורה דבריו נכונים גם לגבי חזרה.

סי' רלא). אבל יש מהראשונים (אור זרוע הלכות ע"ש סי' ח, תוספות ישנים לח: בשם רשב"א ור"י) שפסקו כרשב"ם.

להלכה, כתב השו"ע כדעת רבנו תם, ואילו הרמ"א הוסיף שבמקום שנהגו[7] להקל כדעת רשב"ם אין למחות בידם, אבל אין לנהוג כן בשאר מקומות. ובביאור הלכה (ד"ה כל צרכו) כתב שלדעת המג"א (סקי"ז) מקילים בזה אפילו אם המאכל מבושל כמאכל בן דרוסאי בלבד (כפשט דברי הרשב"ם), ואילו לדעת האליה רבה (סקט"ז) אין להקל בזה אלא אם המאכל מבושל כל צרכו ומצטמק ורע לו. וכן מסקנת הביה"ל כאליה רבה שאף לדעה זו אין להקל, שהרי אף בשהייה גופא יש בזה מחלוקת.

הטמנה בשבת

הטמנה בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל אסורה לכל הדעות אפילו אם המאכל הוא מצטמק ורע לו, שהרי הטעם לאיסור הטמנה בשבת הוא שמא ימצא קדרתו שנצטננה ויבוא להרתיח (מ"ב סקל"ה בשם הגר"א ופמ"ג).

—

זה השולחן

רמ"א רנז, א
הטמנה לצורך מחר

וי"א דכל זה אינו אסור אלא כשעושה לצורך לילה, אבל כשמטמין לצורך מחר, מותר להטמין מבעוד יום בדבר שמוסיף הבל. ובדיעבד יש לסמוך על זה ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן (מ"ב סקי"ב – ואם הוא רגיל אף בדיעבד אסור).

סביב לשולחנך

כן כתב שבולי הלקט (סי' נז) ומרדכי (סי' ש) דכל לצורך מחר לא חיישינן לחיתוי. וכן כתבו תוספות ישנים (לח:) בשם רשב"א ור"י. סברתם היא שמה שאסרו להטמין במוסיף הבל הוא משום שמא יבוא להטמין ברמץ ויחתה בגחלים, וע"כ כיון שמטמין לצורך מחר לא שייכת גזירה זו דאפילו אם לא יגיע התבשיל למאכל בן דרוסאי יתבשל ממילא כל הלילה ולא יבוא לחתות.

דעה זו היא כסברת רשב"ם המובאת כיש מקילין ברמ"א סע' ז, וכשם ששם אין הלכה כמותם אלא שבמקום שנהגו כן אין למחות בהם, כך גם כאן, וכן כתב הרמ"א כאן (ע"פ מ"ב סקי"א-ב). ואף משמע מדברי הרמ"א שאם הוא רגיל לעשות כן אף בדיעבד אסור (שם). וכן הב"י (סו"ס רנג) הזכיר דברי השבולי הלקט ומרדכי וכתב שאין הלכה כמותם.

—

זר זהב סביב

הטמנה לצורך מוצאי שבת

מותר להטמין לצורך מוצאי שבת אפילו בדבר המוסיף הבל.
כן כתב המ"ב (סק"ד).

7 בב"י רנג, א (ד"ה ומ"ש רבינו לחלק בין שהייה להטמנה) הביא דעת רש"י הסובר שהטמנה בכירה גו"ק מותרת, כיון שאינו מוסיף הבל. וכן הראבי"ה (סי' קצז ע' רנ בסופו) התיר לטמון בתוך האש. וכאמור, אין הלכה כמותם.

ח. הטמנה שלא בדרך הטמנה הרגילה ודין פלאטה

זה השולחן

שו"ע רנז, ח
כשהבגדים לא נוגעים בקדירה או שאינם צמודים אליה

אף על פי שמותר להשהות קדירה על גבי כירה שיש בה גחלים ע"פ הדרכים שנתבארו בסי' רנג, אם הוא מכוסה בבגדים אף על פי שהבגדים אינם מוסיפים הבל מחמת עצמן מכל מקום מחמת אש שתחתיהם מוסיף הבל [ואסור]. ומיהו כל שהוא בענין שאין הבגדים נוגעים בקדירה, אף על פי שיש אש תחתיה כיון שאינו עושה דרך הטמנה, שרי. הלכך היכא שמעמיד קדירה על גבי כירה או כופח שיש בהם גחלים, ואין שולי הקדירה נוגעים בגחלים, שיהוי מקרי ומותר ע"פ הדרכים שנתבארו בסימן רנג. ואם נתן על הקדירה כלי רחב שאינו נוגע בצדי הקדירה, ונתן בגדים על אותו כלי רחב, מותר דכיון שאין הבגדים נתונים אלא על אותו כלי רחב שאינו נוגע בצדי קדירה, אין כאן הטמנה. וכן מותר להניח הקדירה בתנורים שלנו על ידי שיתן בתוכה חתיכה חיה, והוא שלא תהא הקדירה נוגעת בגחלים, ואף על פי שמכסה פי התנור בבגדים, כיון שאין הבגדים נוגעים בקדירה לאו הטמנה היא, ושרי.

סביב לשולחנך

דבר שאינו מוסיף הבל המונח ע"ג דבר המוסיף הבל

איתא בגמרא (שבת מז:): ת"ש דאמר רבי זירא משום חד דבי רבי ינאי: קופה שטמן בה אסור להניחה על גפת של זיתים. ע"כ. ומשמע שדבר שאינו מוסיף הבל (קופה שטמן בה) המונח ע"ג דבר המוסיף הבל (גפת של זיתים) נחשב דבר המוסיף הבל. וכתבו התוספות (מח. ד"ה דזיתים): מכאן יש לאסור להניח גחלים תחת הקדרה, אפילו ייתן עליהן אפר - אין להטמין קדרה עליהם, שהרי הגחלים מעלין הבל למעלה כמו גפת של זיתים.

המנהג לטמון בחפירה שהוסקה בגחלים ומחלוקת הפוסקים בטעם הדבר

התוספות (שם) כתבו: ויש תימה היאך אנו מטמינין על כירות שלנו שקורין אשטר"א ואף על פי שגורפין אותו הוא מוסיף הבל כמו גפת של זיתים. ונתנו התוספות מספר טעמים ליישב המנהג, ובאחד מהטעמים כתבו: ועוד יש שעושין חפירה גדולה ועושין בה בנין לבנים סביב מכל צד ומלמטה ומחמין אותה היטב וגורפין אותה ומטמינין בה את הקדרה ולא דמיא למטמין בדבר המוסיף הבל "דלא אסרו אלא כשמטמין ומדביק סביב הקדרה דומיא דרמץ אבל תנור או חפירה שיש אויר בין הדפנות לקדרה אין לאסור יותר מהשהיה אע"פ שכל הקדרה בתוך התנור". עכ"ל. נימוק זה הוא העיקרי, והובא בהרבה ראשונים נוספים (רא"ש פ"ד סי' ב, ר"ן כב. בשם ה"ר יונה והרשב"א והרמב"ן. וכן כתב רבנו ירוחם. וכן כתב הטור שאביו נהג בביתו).

אבל נחלקו הראשונים בטעם ההיתר וכדי לבאר זאת נעתיק לשון הר"ן (שם):

יש מי שאומר דכי אמרינן דאסור להניחה על גבי גפת של זיתים דווקא היכא דלא מפסיק אוירא בין קדרה לגפת, שאע"פ ששולי הקופה מפסיקין אכתי הטמנה מיקריא דהוה ליה כאילו הטמין בדבר שאינו מוסיף ואח"כ נתן על הכל דבר המוסיף דאסור והכי נמי שולי הקדרה מוטמנין הן בכי האי גוונא והויא לה הטמנה בדבר המוסיף, אבל היכא דמפסיקא אוירא שהוי מקרי ולא הטמנה, ואע"פ שהקדרה למעלה טמונה בקופה שרי דמה שבקופה דבר שאינו מוסיף הוא ונמצא שהשהה אותה על גבי דבר המוסיף דהיינו גפת וטמנה למעלה בדבר שאינו מוסיף דשרי מבעוד יום ונמצא השהוי שלמטה ענין לעצמו והטמנה של מעלה ענין לעצמו וכל חד מינייהו שרי.

ומנהגנו עכשיו הוא על פי סברא זו שטומנים את החמין בבגדים ובדברים שאינן מוסיפין הבל וקדרת חמין עומדת ע"ג כירה קטומה שהיא מוספת הבל ... וזו היא שיטת הרמב"ן (חי' ריש פ"ד. וכ"כ ר"ן יז: ד"ה ואנו) [וכתב בחדושי הר"ן (מיוחס לו) שכן היא גם דעת הרא"ה].

אבל רבינו יונה ז"ל כתב דאפילו מפסיק אוירא בין קדרה לגפת אסור, דכי שרי שהוי על גבי כירה קטומה אע"פ שהיא מוספת הבל דווקא כשאינה מוטמנת מלמעלה ומשום הנהו טעמי דכתיבנא במתני', אבל כל שהיא מוטמנת גלי דעתיה שהוא מקפיד בחמומה ולצורך מחר הוא דקא בעי לה ומשום הכי אסור להשהותה ע"ג כירה קטומה וע"ג דבר המוסיף, גזירה שמא יחתה, ולא התירו להשהותה אלא כשמניחה מגולה וכסויה עליה כמנהגנו בחול וכן דעת הרשב"א. עכ"ל הר"ן.

הנפק"מ בין ה"ר יונה לרמב"ן היא האם מותר לכסות את הקדרה המוטמנת מע"ג הכירה בבגדים או לא: לרמב"ן מותר, כיון שלא אסרו אלא כשמטמין ע"ג הכירה ללא הפסק כלל, אבל אם יש הפסק אויר מותר אפילו אם מכסה הקדרה היטב כדרך הטמנה. ואילו לה"ר יונה ורשב"א אסור, ומותר הדבר רק אם אין הקדרה מכוסה מלמעלה בבגדים וכיוצא בזה.

להלכה כתב השו"ע כדברי ה"ר יונה והרשב"א.

האם מותר לכסות הקדירה בבגדים שאינם נוגעים בצידי הקדירה

לפי דברי ה"ר יונה והרשב"א שכתבו בטעם ההיתר שלא התירו להשהות אלא כשמניחה מגולה משמע לכאורה שאין היתר לכסות בבגד מלמעלה כלל.

אבל הטור העיד שאביו היה "נותן הקדרה לתוכה ומכסה פי הכירה בלוח או בדבר אחר והיה נותן בגדים על הכיסוי". ומשמע שמותר לכסות מלמעלה את פי הכירה, אבל לא את הקדרה עצמה. אבל הרשב"א וה"ר יונה ורבנו ירוחם התירו לכסות אף את הקדרה עצמה, וכן כתב הב"י לפרש גם בדברי הטור. וכתב רבנו ירוחם שטעם ההיתר הוא שאין הכלי נוגע בצידי הקדרה[8], ומשמע שאם נוגע אסור (כך דייק החזון איש סי' לז ס"ק יט ד"ה והנה הרא"ש בדעת הר"ן והרא"ש). וכן נפסק בשו"ע.

דעת המתירים לכסות בשמיכות שנוגעות בצידי הקדירה

כאמור, השו"ע (רנז, ח) פסק כשיטת ה"ר יונה ורשב"א שאסרו לכסות בכיסוי שנוגע בצידי הקדירה. אבל אם נדייק בלשון התוספות הנ"ל נראה שלפי דבריהם אין הדבר ברור לאסור הטמנה כשהשמיכות נוגעות בצידי הקדירה. וזו לשון התוספות: "דלא אסרו אלא כשמטמין ומדביק סביב הקדרה דומיא דרמץ". וכן ברא"ש (שם): "כעין הטמנה ברמץ שהרמץ מגיע לקדרה

8 יש לעיין מה הדין אם הוא נוגע רק בצד אחד. ולכאורה לפי דברי הביה"ל (ד"ה שרי) במה שחלק על הט"ז (סק"י) שאסר להעמיד קדירה צמוד לדופן תנור טוח בטיט, והביה"ל הביאו והסיק ע"פ האחרונים שהדבר מותר, כי אין זו הטמנה כיוון שמגולה משאר הצדדים, לפי זה אף כה"ג שרי. ושמא יש לחלק בין היכא שהוא טוח בטיט שבזה אמרינן דלא הוה דרך הטמנה במכוסה רק מצד אחד, אבל בשאר אופנים אסור.

סביב". מדבריהם משמע שאף אם נוגע הכיסוי בחלק מצידי הקדרה מותר.

וכן באחרונים מצאנו שהרחיבו יותר את ההיתר: ז"ל רמ"א רנג, א: וי"א דאפילו ... "כל זמן שהיא מגולה למעלה" לא מקרי הטמנה ושרי. ע"כ. ובגר"ז (סו"ס רנט בקצור דיני הטמנה) כתב אפילו ביותר מזה: ואסור לכרוך בשבת קדרה עם תבשיל ... אם "כולה" טמונה בהם. וכן כתב החיי אדם (כלל ב סע' ה) דלא נקרא הטמנה אלא כשנוגע הדבר שמטמין בו בגוף הקדירה "מלמעלה ולמטה ובכל צדדיו". וכן כתבו קצות השולחן (סי' עא סע' יג) והפמ"ג (א"א סי' רנט. אמנם במש"ז שם כתב שלפי הט"ז רנח יש לאסור כשכל הצדדים מכוסים אף אם מלמעלה מגולה, כדברי הרמ"א). וכן פסקו להלכה בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד הטמנה סק"ד) ושמירת שבת כהלכתה (פ"א הלכה עז), אבל התנה זאת הגרש"ז (שש"כ שם בהערה רלג) בכך שהחלק המגולה יהיה ניכר לכל אדם ולא רק במקום אחד בשיעור מועט, כיון שאין מכסה הקדירה מסביב מכל צד וקא שליט ביה אוירא. ע"כ. וכעין זה כתב האג"מ שם שאם הוא רק מקצת שאינו מכוסה דינו כטמון כולו.

דעת שו"ת יביע אומר

כל זה לשיטת השו"ע שפסק כה"ר יונה והרשב"א, אבל בשו"ת יביע אומר (ח"ו סי' לג) כתב ע"פ מהר"ם בן חביב ועוד פוסקים שהמנהג הקדום היה להקל כדעת הרמב"ן, שכל שיש הפסק אויר נחשב שהייה ולא הטמנה. ולכן כתב להתיר לכסות מלפני השבת בשמיכות את התבשיל ולהניחו ע"ג הפלאטה (אבל בשבת עצמה אין היתר לטמון אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל).

הנחת הקדרה ע"ג הגחלים ('הטמנה במקצת')

מלשון השו"ע (וכ"ה בב"י) מוכח שהמדובר בסעיף זה שיש הפסק כל שהוא בין הקדרה לגחלים, ואם אין הפסק – אפילו ההנחה בלבד אסורה משום הטמנה, אפילו אם לא כיסה בשמיכות כלל. אבל לשיטת הרמ"א (רנג, א) גם אם הקדרה נוגעת בגחלים אין זה נחשב להטמנה אלא אם מכסה מלמעלה את הקדרה בנוסף (ע' מ"ב סקמ"א). מחלוקת זו נתבארה בדברינו לעיל רנג, א בעמודים 232-233.

זר זהב סביב

האם ישנה הטמנה בהנחת קדירה על פלאטה (ללא כיסוי על ידי שמיכות)

דעת הגר"מ אליהו (שו"ת קול אליהו עמ' שי) שכיון שבפלאטה ישנו גוף חימום, הנחת קדירה עליה נחשבת כהנחה על גבי גחלים, שלשו"ע (רנג, א) אסור ולרמ"א (שם) מותר, ורק אם יניח הגבהה נוספת עליה תהיה מונחת הקדירה או שישתמש בפלאטה בעלת פח כפול (מכונה 'פלאטה ירושלמית') יהיה מותר להניח עליה הקדירה לכל הדעות. אך רוב הפוסקים לא חששו לזה, וסמכו על כך שישנו ריווח בין גוף החימום לבין המשטח עליו מונחת הקדירה ואינו נחשב כמניח על גבי הגחלים, ועוד שאי אפשר להגביה את עוצמת החימום, ובאופן זה אין חשש שמא יחתה בגחלים.

נימוקי המקילים שנזכרו כאן הובאו בשו"ת יביע אומר (ח"ו סי' לב אות ה). ובשו"ת אור לציון (ח"ב פי"ז הערה א) הוסיף נימוקים נוספים: דווקא בגחלים שהסיר שוקע והגחלים מקיפים את הסיר מסביב נחשב הטמנה (והביא ראיה מדברי הגמרא (לט.) שמגלגלין ביצה ע"ג גג רותח, ומשמע שאף שנותן את הביצה ע"ג הגג, אין בזה איסור הטמנה כיון שאינה שוקעת). וכן כתב שאין דרך הטמנה בנתינה ע"ג פח שתחתיו אש.

כיסוי הפלאטה בשמיכות

מותר לתת שמיכה או בגדים בשבת על גבי הקדרה שמונחת על הפלאטה, אם אין השמיכה נוגעת בדפנות הקדירה, אלא מונחת עליה מלמעלה. ויש מתירים אף אם נוגעת השמיכה בקדירה, בתנאי שחלק ממנה יהיה מגולה באופן בולט.

[ולכל הדעות אין לכסות את הקדירה מכל צדדיה בשמיכות. אמנם דעת הגר"ע יוסף שאם מניח הקדירה על הפלאטה מלפני השבת - מותר לכסות אף אם הבגדים מכסים אותה מכל צדדיה].

על פי המבואר בשו"ע (רנז, ח) אסור לכסות בשמיכות באופן שיגעו בצידי הקדירה, ודינו כמטמין בדבר המוסיף הבל מחמת החום של הפלאטה שמוסיף הבל, וכן כתב הילקוט יוסף (סי' רנז). אלא שדעת הגרש"ז (מובאת בשמירת שבת כהלכתה פ"א הלכות עה עז והערה רלג) לסמוך על האחרונים המתירים לכסות אף כשנוגע בצידי הקדרה, בתנאי שמשאיר צד אחד מגולה. וכן כתב גם בשו"ת אג"מ (או"ח ח"ד סי' עד הטמנה ס"ק ד). נתבאר כל זה לעיל.

מה שכתבנו בשם הגר"ע יוסף, מבואר בשו"ת יביע אומר (ח"ו סי' לג). והוסיף שאף שהשו"ע פסק כה"ר יונה והרשב"א, אבל מהר"ם בן חביב ועוד פוסקים כתבו שהמנהג להקל כדעת הרמב"ן שכל שלא נוגע בגחלים נחשב הדבר כשהייה ולא כהטמנה, והרי בפלאטה יש אויר שחוצץ בין חוטי החשמל שבתוך הפלאטה לפח העליון. והוסיף שכיון שאין כל אפשרות להגביה את מידת החום שלה, לא שייכא בכה"ג הגזרה דשמא יחתה בגחלים אפילו לדעת הרשב"א וה"ר יונה[9]. וע"ש עוד צרופים שונים להקל.

הטמנה של כלי בתוך כלי ודין סיר לבישול איטי ('קראק פאט')

יש איסור הטמנה אף בהטמנת כלי בתוך כלי אחר. אך אם מניח את הכלי המוטמן כשחלקו העליון בולט מעל, או שיש הפסק אויר בין הכלים, מותר.

לפי זה דנו הפוסקים האם יש להתיר את השימוש בסיר לבישול איטי (הנקרא 'קראק פאט') ששמים בתוכו מבעוד יום תבשיל כדי שיתבשל לאט לאט בשבת עד זמן הסעודה.

עיין שעה"צ (סקמ"ג) שאסר להעמיד כלי שיש בו קפה או תבשיל בתוך גומא שבתנור. לפי זה יש איסור הטמנה גם כשמניח כלי בתוך כלי. אך בשעה"צ (שם) התנה האיסור בכך שנפח הגומא שבה מוטמן התבשיל מצומצם כנפח הקדרה, אבל אם יש קצת אויר מפסיק בין הקדרה לדופן הגומא, מותר לכסותה שם אפילו בבגדים. לפי זה הוסיף הפס"ת (סקי"ג) שמותר להכניס צלחת לתוך קדירה גדולה שנמצאת על האש, כי יש אויר שמפסיק בין הצלחת לדפנות הקדרה (אך משום שהיה והחזרה יש בזה, כי דרך בישול בכך, ע"ש).

לגבי סיר לבישול איטי הנקרא 'קראק פאט', בשו"ת מנחת שלמה תניינא (ב-ג סימן יב) אסר להשתמש בו משום הטמנה בדבר המוסיף הבל, ואף שיש הפסק אויר בין גוף החימום לסיר הבישול, אין להקל, כי דרך בישולו כך. וכן כתב בשמירת שבת כהלכתה (פ"א הלכה פח). אך פוסקים אחרים התירו השימוש בכלי, כמובא בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' נב-נג) ושו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סי' קו) כי יש הפסק אויר בין גוף החימום לסיר ומעוד טעמים. ועיין בפס"ת (שם הערה 95) בסיכום הדברים.

כן יש לדון בכלי זה אף לעניין שהיה והחזרה, כי יש אפשרות לשנות את טמפרטורת החימום, לכן כתבו להניח את התבשילים בעודם מבושלים כל צרכם ומצטמק ורע לו או לפחות כמאכל בן דרוסאי (אך לעניין החזרה בשבת אין פיתרון זה מועיל ואחר שנוטל הסיר א"א להחזירו), או להוציא את הכפתורים או לחצוץ עם נייר כסף בין שני הסירים, על מנת להחשיב את המכשיר כגרוף וקטום. עיין בזה בשו"ת מנחת שלמה (שם) ובספרים הנזכרים לעיל. ואכמ"ל.

---

9 וכתב שחכם אחד חשב לדחות טעם זה משום שבהטמנה בדבר המוסיף הבל הגזרה היא משום שמא יטמין ברמץ, וברמץ אסור שמא יחתה, לפיכך כל הטמנה אסורה אפילו אין בדבר ההוא עצמו שום חשש חיתוי, כשם שאסור להטמין בגפת. וסברה מעין זו מובאת בדברי הגרש"ז (בהערה שם בשש"כ), שכיוון שהאש היא קבועה ולא דועכת, אדרבה היא סיבה להחמיר. וביבי"א דחה זאת ע"פ שעה"צ (סקמ"ו) שדחה האוסרים (שו"ת רש"ל סי' ס) להטמין הקדרה באפר חם בתוך תנור שהוא סתום על ידי שטחין פי התנור בטיט, דאחר שהוא טוח בטיט ובפועל אין אפשרות לחתות, שוב אין לגזור וכל שכן בפלאטה דלא שייך בה חיתוי כלל [וע"ע בעניין זה בשו"ת יבי"א ח"ו סי' לב אות ה].

זה השולחן

רמ"א רנז, ח כשטח פי התנור בטיט

והטמנה שעושין במדינות אלו, שמטמינים בתנור וטחין פי התנור בטיט, שרי לכולי עלמא (מ"ב סקמ"ז – יש אומרים שאם מטמין הקדרה בגחלים מכל צדדיה אסור, ויש מקילים, אך טוב להחמיר).

סביב לשולחנך

כן כתב האור זרוע (הל' ערב שבת סי' ח), והדרכי משה (סק"ב) הביא פוסקים נוספים שכתבו כן. טעם ההיתר הוא כמו שהתירו כן לעניין שהיית צלי (שו"ע רנד, א). ובמ"ב (סקמ"ז) הביא דעות האוסרות זאת אם מכסה כל הקדרה בגחלים מכל צד, ומסקנתו שטוב להחמיר אך מעיקר הדין גם זה מותר.

—

זר זהב סביב

אופנים נוספים של הטמנה שלא בדרך הטמנה רגילה

יש אומרים שאם מטמין בתוך משטח חם בקרקע שסילקו ממנו את הגחלים ולא בתוך גחלים או גפת וכדו', אין בזה איסור הטמנה אף אם יכסה בבגדים (מלפני השבת), כיון שאין הדרך לטמון על משטח אלא לטמון או לעטוף בתוך חומר, וכן מפני שמשטח זה מתקרר והולך. ויש חולקים. ומסקנת המ"ב שאין למחות במקילים.

הדעות השונות הובאו בתוספות (מח. ד"ה דזיתים) ובראי"ש (פ"ד סי' ב), ובשו"ע השמיט זאת, ומשמע שסובר שאין להקל להלכה, אבל במג"א (סקי"ח) משמע שהשתמש בדעות אלו לקיים המנהג, וביאר המ"ב (סקמ"ג) שסובר שאין למחות במקילים בזה.

ט. דינים נוספים

זר זהב סביב

הטמנה בגחלים קטומות

יש שכתבו שאין איסור הטמנה בגחלים שעוממות והולכות, אך השו"ע לא כתב כן להלכה.

עיין בב"י (רנז, ח) שלמד זאת מדברי רש"י (לו: ד"ה לא יתן) שסובר דכירה קטומה פירושה שאינה מוספת הבל, ולפי זה אף על פי שנוגעת הקדירה בגחלים שרי, דס"ל דנהי דגפת והדומים לו אסור להטמין בהם היינו משום דהנהו כל שעתא ושעתא מוספי הבלא, מה שאין כן בגחלים קטומות שעוממות והולכות ולא די שאינן מוסיפות אלא שפוחתות. וכתב הרז"ה (בהמאור טז סוע"ב) שעל פי סברא זו נהגנו לאכול החמין הטמונין במקומותינו כמנהג הטמנתם. עכ"ל הב"י.

—

זר זהב סביב

הטמין בדבר המוסיף הבל יחד עם דבר שאינו מוסיף הבל

ב"י (רנז, ח) - וכתוב בסמ"ג וסמ"ק וספר התרומה דאף על גב דאסור לתת גחלים תחת הקדרה שמטמין אם מצא למחר קצת גחלים בוערות עם הדשן שטמן בו הקדרה אין בכך כלום כיון שעיקר הטמנתה היתה מדבר היתר וכן כתב המרדכי בפרק כירה. עכ"ל.

י. הטמנה בדבר חם שאין ביכולתו להוסיף הבל ודין 'הולדת חום'

זה השולחן

שו"ע רנח הנחת אוכל קר על קדרה חמה

מותר להניח מבעוד יום (מ"ב סק"א – אפילו יש בו דבר חי) כלי שיש בו דבר קר ע"ג קדירה חמה (מ"ב סק"ב - אפילו כיסה הכלי והקדרה בבגדים), שאין זה כטומן בדבר המוסיף הבל.

סביב לשולחנך

הטמנה בדבר חם שאין ביכולתו להוסיף הבל

בסימן רנז התבאר שהטמנה בדבר המוסיף הבל, כלומר שמוסיף חום, אסורה אף מע"ש, והטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל אסורה רק מכניסת השבת. כעת יבואר שישנו מצב ביניים - שמטמין בדבר שביכולתו להוליד חום, אך לא כדבר המוסיף הבל ממש. וכיוון שאין זה כטומן בדבר המוסיף הבל ממש, מצאנו בו מס' הבדלים:

א. אסרו זאת זה רק בשבת עצמה, אך מע"ש מותר (כ"כ הטור. ונפסק בשו"ע. ועיין ביה"ל רנז, ו ד"ה אפלו להטמין).

ב. אסרו רק כשמוליד החום בדבר קר. אבל אם מוליד חום בדבר חם (שנתבשל כל צרכו), כל שלא עושה זאת בדרך הטמנה גמורה, מותר. ולכן כתב הטור שכלי שיש בו דבר חם יכול להניחו על הקדרה טמונה כדי שישמור חומו ולא יצטנן. ומקור דבריו בברייתא (נא:): מניחים מיחם על גבי מיחם וקדרה על גבי קדרה ומיחם על גבי קדרה וקדרה על גבי מיחם וטח את פיה בבצק ולא בשביל שיחמו אלא בשביל שיהו משומרים. ופרש"י (ד"ה אלא) שהיו שניהם חמין ונתנו ע"ג זה כדי שיהא חומו משתמר. עכ"ל. וכן התיר השו"ע (שיח, ו) להניח כלי חם על קדרה הטמונה 'כדי שישמור חומו ולא יצטנן', ומוכח שאף שמוליד בו חום מותר. ועיין בב"י כאן באורך.

ומהו הגבול בין דבר המוסיף הבל, לדבר חם שאינו מוסיף הבל, כתב הב"י (סו"ס זה) בדבריו לבאר היתר נתינה ע"ג קדירה חמה: שאין הקדירה החמה מוסיפה הבל, אלא אדרבה חומה מתמעט והולך. ובב"ח (סע' א) מבוארים הדברים יותר: בדברים המוסיפים הבל, כגון גפת ומלח וסיד, החום שלהם הוא מצד עצמם, ואילו קדירה חמה החום שלה הוא רק אלא מחמת דבר אחר, דהיינו החום שנותר בה משעת הבישול, והולכת ומתקררת, ולכן אין לדונה כדבר המוסיף הבל.

הולדת חום בשבת באופן שלא יגיע ליד סולדת בו

כתב המ"ב (סק"ב) שבשבת התירו רק לטמון הצונן כדי שתפוג צינתו, אבל להוליד חום על ידי הטמנה אסור. אמנם בשעה"צ (סק"ד וסק"ז) מצדד שאם מטמין באופן שלא יגיע ליד סולדת בו יהיה מותר להטמין אף בשבת, כדברי הפמ"ג שסובר כך, אך בחזון איש (סי' לז ס"ק יח ד"ה ודין) חלק עליו, שהרי עצם הולדת חום בדרך הטמנה אסורה. להלכה, בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' לא) כתב להקל בעת הצורך, כגון עבור תינוק, וכן כתב בפס"ת (סק"ב).

זר זהב סביב

הטמנת כלי בתוך אוכל

כתב המ"ב (רנח סק"ב) שאסור לתחוב כלי עם מאכל או משקה צונן לתוך כלי מלא מים חמין שיתחמם בתוכו, שזהו דרך הטמנה ממש, כיון שכולו טמון בתוכו, ואם אינו טמון כולו בתוכו מותר. אבל דעת חזון איש (סי' לז סקל"ב) שאין איסור כלל בהטמנת כלי עם אוכל בתוך אוכל. ורוב האחרונים כתבו להחמיר כדברי המ"ב.

דברי המ"ב מקורם בט"ז (סק"א) ומשמע שיש איסור הטמנה בתוך אוכל חם[10]. ולעומתם, דעת החזון איש (סי' לז סקל"ב) שאין איסור בהטמנת כלי אוכל בתוך אוכל וכגון ליתן כוס לתוך קדירת חמין. וטען שלא גזרו הטמנה באופן זה, אף שמוסיף חום בכלי. והביא ראיה מר' יצחק בר אבדימי שביקש להניח פך של שמן באמבטי (מ:) ומהמשנה (קמה:) שכל שבא בחמין מע"ש שורין אותו בחמין בשבת, ומשמע שלא חששו להטמנה[11]. ועיין בארחות שבת (פ"ב הערה קנד) שהוכיחו מדברי החזו"א (סי' לז סקי"ח ד"ה והנה) שרק כשהכלי אינו עומד על גבי האש סובר החזו"א שלא גזרו הטמנה, כי חום המאכל הולך ומצטנן. אבל אם הכלי עומד על גבי האש, יש לאסור גם לשיטתו.

להלכה, בילקוט יוסף (סי' רנד הלכה ו) פסק להקל כדברי החזון איש, ולעומתו בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' יז) כתב שסתימת כל האחרונים להחמיר.

הטמנת אוכל באוכל אחר

מחלוקת האחרונים הנזכרת היא לעניין הטמנת כלי בתוך אוכל. אבל לכל הדעות אין איסור לטמון אוכל בתוך אוכל אחר, ולכן מותר ליתן חתיכות עוף קר בתוך המרק וכיוצא בזה (עיין שמירת שבת כהלכתה פ"א הלכה פו).

—

זר זהב סביב

עטיפת אוכל בנייר אלומיניום

יש אומרים שנתינת אוכל עטוף בכיסוי הינה דרך הטמנה, ולכן אין ליתן קוגל או פשטידא או שקית עם אורז וכדו' עטופים בנייר אלומיניום בתוך הסיר, ודינו כמטמין בדבר המוסיף הבל. ויש מקילים בזה.

דעת המחמירים בערוך השולחן (סע' ג) ובשו"ת אגרות משה (ח"ד סע' עד הטמנה אות ג). אמנם בשמירת שבת כהלכתה (פ"א הלכה פז) מיקל בזה, לפי שאין כוונתו כדי להטמין אלא כדי שלא יתפורר, ואין זו דרך הטמנה אלא כנתינת אוכל בתוך אוכל שאין בה דין הטמנה.

10 מלבד זאת, אם מדובר במשקה, יש גם חשש של בישול אחר בישול בלח, וכן כתב מ"ב שם.

11 החולקים על החזו"א יפרשו שלא התירו אלא כשמגולה המאכל או המשקה מלמעלה. ואכן כתב החזו"א (שם) שכיוון שלדעתו הטמנה במקצת אסורה אף כשמגולה הקדירה למעלה (בניגוד לרמ"א רנג, א), הילכך חייבים להעמיד שהיתר הגמרא אינו מטעם שמגולה הקדירה מלמעלה אלא כיוון שלא גזרו על הטמנה בתוך אוכל. אך כאמור אין זה מוכרח.

